

Selanik Askerî Rüştiyesi

Osmanlı Devleti'nin Batı'ya karşı mücadelesinde zaafa uğradığının ilk emareleri kendini savaş meydanlarında gösterince, askeri alanda bir dizi yenileşme fikri gündeme gelmiştir. Dönemin devlet adamları özellikle eğitim yoluyla ordunun içinde bulunduğu sıkıntılı süreci düzeltebileceklerini anlamış ve askeri sahada yeni okullar açılmaya başlanmıştır. Matematik, Geometri, Fransızca gibi çağdaş deneysel ve pratik bilimlerin okutulduğu Mühendishane-i Bahri Hümayun, devamında Mühendishane-i Berri Hümayun, Askeri Tıbbiye, Harbiye ve Mızıkâ gibi okullar bu cümleden kurulan okulların ilk akla gelenleridir. Ancak adı geçen okullar uzun yıllar mezun vermekte sıkıntı yaşamıştır. Mezuniyet ve öğrenim süresinin uzamasının; ilk, orta ve lise tahsilini yaparak hazırlanmış öğrencinin olmayışından ileri geldiği anlaşılınca bu alanda ihtiyacı karşılayacak okulların açılmasına hız verilmiştir. Böylece 1875 tarihinden itibaren askeri idadilerin bir önceki eğitim basamağını oluşturan askeri rüştiyelerin açılmasına başlanmıştır. 1903-1904 yılında askeri rüştiyelerin sayısı İstanbul'da 8'e ulaşırken, diğer vilayetlerde bu okulların açılmasıyla birlikte 1906-1907 öğretim yılında ülke genelinde sayıları 25'i bulmuştur.

Selanik Askerî Rüştiyesi

Osmanlı Devleti'nde açılan askeri rüştiyelerden birisi ise Selanik Askeri Rüştiyesi'dir. Kuruluş tarihi Mehmed Esad tarafından 1883-1884 yılı olarak ifade edilirken, Milli Savunma Bakanlığı 1882 yılını vermektedir. Okulun kuruluşu sonrası halk tarafından padişaha minnet ve şükran duyularak teşekkür edilmiş, memlekete faydalı bireyler yetiştirme çabası içinde olan Selanik Askeri Rüştiyesi takdir edilmiştir. Nitekim Selanik'in en çok öğrencisi olan ortaokulu olması, okula karşı gösterilen ilginin de bir kanıtıdır. Bu durumda hem Osmanlı Devleti'nde hem de Selanik içerisinde en donanımlı okulların başında geldiği söylenebilir.

Selanik Askeri Rüştiyesi, Mithat Paşa Caddesinde, yeni ve oldukça güzel bir binaya sahip olan, muntazam ve disiplinli bir müessesedir. Cebesoy'a göre kuvvetli öğrenimi ve disiplini ile şöhret bulmuştur. Dersleri ihtisas esasına göre okutan ve çoğunluğunu aydın düşünceli subayların teşkil ettiği bir öğretim ve idare kadrosuna sahiptir. Örneğin Mustafa Kemal bu okula gittiği dönemde başarılı, çalışkan bir öğrenci olarak hocalarının dikkatini çekmiş ve sınıf çavuşu (sınıf temsilcisi) olmuştur. Matematik öğretmeni Yüzbaşı Mustafa Bey'in takdirini kazanmış ve ilk ismiyle özdeşleşen Kemal adını ona bu öğretmeni vermiştir. Bu şekilde matematik hocası onun arkadaşlarından farklı ve üstün durumunu ortaya çıkarırken daha iyi ve güzele doğru gitmesi yönünde onu teşvik etmiştir. Yine Fransızca öğretmeni Yüzbaşı Nakıyyüddin (Yücekök) Bey, onun sonraki hayatında önemli isimlerden biri olmuştur. Mustafa Kemal, Eylül 1924 tarihinde Samsun'da öğretmenlere hitaben yaptığı bir konuşmada ilham ve kuvvetini, gelecek için ilk fikirlerini büyük oranda adı geçen bu değerli öğretmeninden aldığını ifade etmiştir.

Ülkenin seçkin ve aydın bir tabakası olan subayları yetiştirmede önemli bir yere sahip olan bu okulu ve dolayısıyla gelecekteki mesleğini Mustafa Kemal bizzat kendisi seçmiştir. Ayrıca daha küçük yaşlarda iken askeri rüştiyeye giden komşusu Kadri Bey'in oğlu Ahmet'e ve sokakta gördüğü subayların kıyafetlerine çok özendiği de bilinmektedir. Nitekim annesinden gizli olarak girdiği askeri rüştiye sınavında elde ettiği başarı sonucu, o dönem dört yıllık eğitim veren okulun üçüncü sınıfında eğitim görmeye başlamıştır. Mustafa Kemal, matematik ve Fransızcanın yanı sıra tarih, iktisat, felsefe ve coğrafya gibi konularda da temel bilgilerini burada edinmiştir. Özellikle coğrafya derslerinin faydasını başta Çanakkale olmak üzere katıldığı birçok savaşta görmüştür. Diğer taraftan hayatı boyunca en yakınında bulunan Salih (Bozok), Nuri (Conker), İsmail Hakkı (Kavalalı) ve Fuat (Bulca) gibi isimlerle arkadaşlıklarını geliştirdiği okuldan 1895 sonu ya da Ocak 1896 yılında sınıf dördüncüsü olarak mezun olmuştur. Aydemir'e göre, Mustafa Kemal'in bir askeri mektebe girmiş olması, onun için, hayatı boyunca kader tayin edici bir dönüm noktası olmuştur.

Selanik Askeri Rüştiye binasının mimari özelliklerine bakıldığında ise üç katlı ve dikdörtgen kütleli bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Giriş katı doğu batı ekseninde uzanan bir duvar yardımıyla ön ve arka cephe olarak ikiye bölünmüştür. Kapının sağında bölük, solunda ise dükkân bulunmaktadır. Birinci kat, divanhane olarak tanımlanan dikey koridor yardımıyla, ön ve arka cephe olmak üzere ikiye bölünmüştür. Ön cephede; zemin kattaki dükkân ve bölüğün tam üzerine denk gelecek şekilde sağda ve solda olmak üzere iki adet derslane bulunmaktadır. Sağdaki dershanenin arkasında hademe odası, soldakinin arkasında ise dâhiliye odası ve kütüphane vardır. İkinci katta ise birinci kattaki plan düzeni aynen devam ettirilmiştir. Dershaneler, bu katta tıpkı birinci katta olduğu gibi teşkilatlandırılmıştır. Divanhane burada da yapıyı ikiye bölmüş, hademe odasının üzerindeki odaya müdür odası, dâhiliye odası ve kütüphanenin üzerine de hacegan odası ve kalem odası yerleştirilmiştir.

Salname-i Askeri, Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye, Ders Yılı Cetvelleri gibi ana kaynaklardan derlenen istatistiki bilgilere göre 1886-1887 eğitim-öğretim yılında 112 öğrencinin bulunduğu Selanik Askeri Rüştiyesi, 1901-1902 eğitim öğretim yılına gelinceye kadar öğrenci sayısında iniş ve çıkışlar yaşamışsa da 150 öğrencinin altına neredeyse hiç düşmemiştir. Öyle ki, 1893-1894, 1895-1896 yıllarında 232 ve 240 olan öğrenci sayısı 1898 ve 1899'da 260, 1900 ve 1901'de 257 ve 1903 yılında 253 gibi dönemine göre oldukça yüksek rakamlara ulaşmıştır. Adından anlaşılacağı üzere rüştiye seviyesinde eğitim veren okula, 1903-1904 yılında idadi bölümü de eklenerek "Mekteb-i İdâdî ve Rüşdî-i Askerî" olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Mektepte bu dönem itibarıyla iki sene idadi, üç sene rüştiye olmak üzere beş yıl eğitim verilmiştir. Okulda askerî derslerin yanında normal rüştiye ve idadi seviyede eğitim veren okulların programındaki dersler de yer almıştır. Okuldan mezun olan talebelerin yaptığı işlere bakıldığında ise bir kısmının yine askerî mekteplerde öğretmenlik yaptığı, bir kısmının eğitimlerine devam edebilmek için "Mekteb-i Mülkî"ye kayıt yaptırdığı, yine bir kısmının devlet dairelerine kabul edildiği ve bir kısmının da ticaretle meşgul olduğu görülmektedir.

Selanik Askeri Rüştiyesi müdürlük görevinde ise iki isim ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki Kolağası Mehmet Tevfik, diğeri İbrahim Ethem Efendilerdir. Mehmet Tevfik Efendi, 1891'den itibaren müdürlük görevini yerine getirirken 1899'dan 1903 yılına kadar okulun müdürlük görevini İbrahim Ethem Efendi sürdürmüştür. Askeri Rüştiyede ağırlıklı olarak okutulan dersler ise coğrafya, kozmografya, tarih, hesap, hendese, riyaziye, resim, Fransızca, Arapça, Farsça, Hüsnuhat, Kavaid-i Osmaniye, ilmihal, Türkçe ve Arapça imladan ibarettir. Ayrıca bedeni gelişim için jimnastik dersi de yapılmaktadır.

Askerî rüştiyelerde eğitim, mülkî rüştiyelerden daha muntazam ve daha disiplinli idi. Asker müdürler, asker dâhiliye zabitleri, hatta asker hocalar bu okulları idare etmiş, öğrenciler askeri üniforma giymiştir. Bu rüştiyelerden çıkanlar

askerî idadilere girmek mecburiyetinde olmadıklarından bir kısmı okulu bitirir bitirmez hemen hayata atılmayı, bir kısmı mülkiye idadilerine devam etmeyi ve bir kısmı da memuriyete girmeyi tercih etmiştir. Eğitim müddeti ilk açıldığı zaman üç sene iken sonraları dört yıla çıkarılmıştır. Askerî rüştiyeler 1908 inkılâbına kadar varlığını devam ettirmiş ve özellikle 1913 tarihli “Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Muvakkatı” düzenlemesinin ardından rüştiyelerle iptidai okullar birleştirilmiş, askeri rüştiyelerin ise kaldırılmasına karar verilmiştir.

Volkan AKSOY

KAYNAKÇA

BOA, MF. İBT, 392/56.

AKSU, Eren, **Selanik’te Türk Edebi Kültürü (1860-1912)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale 2018.

AKYÜZ, Yahya, “Atatürk’ü Yetiştiren Öğretmenlerden Birkaçı”, **Atatürk Devrim ve Eğitim Sempozyumu (9-10 Nisan 1981)**, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara 1981, s. 109-122.

_____, “Atatürk’ün Türk Eğitim Tarihindeki Yeri”, **I. Uluslararası Atatürk Sempozyumu (Açılış Konuşmaları-Bildiriler) 21-23 Eylül 1987**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1994, s. 347-366.

AYDEMİR, Şevket Süreyya, **Tek Adam Mustafa Kemal 1881-1919**, C. 1, Remzi Kitabevi, İstanbul 1999.

CEBESOY, Ali Fuat, **Sınıf Arkadaşım Atatürk Okul ve Genç Subaylık Hatıraları**, Baha Matbaası, İstanbul 1967.

_____, “Sınıf Arkadaşım Atatürk’ün İlk ve Orta Öğrenimi”, **Atatürk ve Eğitim**, (Haz. Ali Güler ve Suat Akgül), Kara Harp Okulu Basımevi, Ankara 1999, s. 107-118.

ÇAYCI, Abdurrahman, **Gazi Mustafa Kemal Atatürk Millî Bağımsızlık ve Çağdaşlaşma Önderi (Hayatı ve Eseri)**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2002.

DALLI, Caner, **1901-1902 Tarihli Maârif Sal-Nâmesine Göre Selanik Vilâyetinde Eğitim-Öğretim**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya 2019.

ERGİN, Osman, **Türk Maarif Tarihi**, C. 1-2, Eser Matbaası, İstanbul 1977.

_____, **Türk Maarif Tarihi**, C. 3-4, Eser Matbaası, İstanbul 1977.

GÜLER, Ali, “Mustafa Kemal’i Atatürk Yapan Süreçte Aile Çevresi İle İlk ve Orta Öğrenim Yaşantısının Rolü”, **Atatürk ve Eğitim**, (Haz. Ali Güler ve Suat Akgül), Kara Harp Okulu Basımevi, Ankara 1999, s. 192-209.

_____, **Sarı Paşa İnsan Atatürk**, Berikan Yayınevi, İstanbul 2007.

LORD KINROS, **Atatürk Bir Milletten Yeniden Doğuşu**, Altın Kitapları Yayınları, İstanbul 2007.

ORTAYLI, İlber, **Gazi Mustafa Kemal Atatürk**, Kronik Yayınları, İstanbul 2008.

Osmanlı Döneminde Askerî Okullarda Eğitim, Milli Savunma Bakanlığı, Ankara 2000.

PARMAKSIZ, Esmâ, **II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909) Eğitim Sistemi Eğitim Yapıları ve Askerî Rüşdiyeler**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2008.

PATOĞLU, Emrah Berkant, **Osmanlı Devleti'nde Askeri Rüştiyeler**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep 2018.

Salnâme-i Devlet-i Âlî Osmanî, Sene-i Maliye 1327, Selanik Matbaası, Dersaadet 1327. **Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye**, Birinci Defa, Matbaa-i Amire, 1316.

Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye, İkinci Defa, Matbaa-i Amire, 1317.

Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye, Dördüncü Defa, Matbaa-i Amire, 1319.

Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye, Altıncı Defa, Asır Matbaası, 1321.

SOMEL, Selçuk Akşin, **Osmanlı'da Eğitimin Modernleşmesi (1839-1908) İslâmlaşma, Otokrasi ve Disiplin**, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.

UNAT, Faik Reşit, "Atatürk'ün Öğrenim Hayatı ve Yetiştığı Devrin Millî Eğitim Sistemi", **Bellekten**, C. XXVII, S. 108, 1963, s. 601-624

ÜNAL, Uğur, "20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Askeri Mektepleri", **Bellekten**, C. 73, S. 267, 2009, s. 581-604.

YOLALICI, Mehmet Emin, "XIX. Yüzyıl ve Sonrası Osmanlı Devleti'nde Eğitim ve Öğretim Kurumları", **Osmanlı**, C. 5, (Ed. Güler Eren), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 281-296.

22/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/selanik-askeri-rustiyesi/?pdf=4518> adresinden erişilmiştir